

דברים עם פרישתו של פרופ' פלר לגימלאות

"לא ביקשתי להיות משהו מיוחד בבואי לארץ. כל תפקיד שהייתי מסוגל למלאו כבר מלאתי בעבר, בתקופה שטרם עלייתי ארצה", מספר פרופסור ש"ז פלר, בשיחה שגילגלנו לאחרונה, לרגל פרישתו לגימלאות מן הפקולטה למשפטים שבאוניברסיטה העברית בירושלים.

ואכן, השומע את קורות חייו המופלאים של פרופ' פלר עד לעלייתו ארצה יוכל להבין מניין נבע החוסן הנפשי הזה שבו היה מצויד פלר בבואו לארץ, ואשר איפשר לו לחפש את מקומו בחברה החדשה שאליה הצטרף, מתוך תחושה של שלוה פנימית, ובלא חרדה למעמד ולכבוד.

שניאור זלמן פלר נולד בשנת 1913, בעיר בוטושאני שברומניה, להורים שנישאו זה לזה בארץ-ישראל. אמו, ילדת צפת, נישאה לאביו, יליד רומניה. לאחר הנישואין ניסה האב להכות שורשים בארץ, אך לאחר כעשר שנים החליט לחזור, עם משפחתו, לרומניה, לבוטושאני — עיר מולדתו של פלר. ללימודי המשפט הגיע פרופ' פלר בעל כורחו, ומעשה שהיה כך היה: בבית-הספר הממלכתי התיכון התעניין פלר במיוחד במקצועות הריאליים, ובשנת 1932 נרשם לפקולטה לרפואה באוניברסיטה שבעיר יאסי. באותה עת היה פלר שקוע בפעילות פוליטית יותר מאשר בלימודים, ופעילות זו הביאה אותו למעצר ממושך שהתפרש גם על פני תחילת שנת הלימודים.

עם שחרורו מן המעצר נותרה רק פקולטה אחת שההרשמה אליה טרם נסתיימה — הפקולטה למשפטים. כזאת היתה תחילת דרכו של פלר כמשפטן.

הפקולטה למשפטים שבה למד לא הטביעה עליו חותם של ממש, והיא שמורה בזיכרוננו יותר בגלל הנגישות האנטישמיות של התלמידים, ושל חלק מסגל המורים, מאשר בגלל החוויות האינטלקטואליות שהיו לו שם. היו קורסים שבהם נדרשו התלמידים היהודים לשבת ביצע מיוחד, שהי רידה ממנו היתה דרך גרם מעלות צר, שאיפשר לסטודנטים הגויים ללוות את ירידתם של הסטודנטים היהודים במהלומות ובחבטות.

פלר היה פעיל באגודת הסטודנטים היהודים, והיה חבר ההנהגה של ארגון הסטודנטים היהודים ביאסי. הארגון עסק, בין השאר, בפעולות הגנה מפני ההתנכלויות האנטישמיות. בשלב מסוים גלשו הפעולות של הארגון מעבר להגנה גרידא. בעקבות זאת הועמדו לדין חברי ההנהגה של הארגון וגזר דינם היה סילוק מכל האוניברסיטאות. לאחר שתדלנות הומר פסק הדין בסילוק לשנה אחת בלבד מן האוניברסיטה.

בשנות לימודיו באוניברסיטה התבטא הקשר של פלר עם האוניברסיטה בעיקר בתקופת הבחינות. את מרבית זמנו כסטודנט בילה בעיר מולדתו בוטושאני, בהוראת מתמטיקה, שממנה התפרנס. לשאלתי מי עיצב את אישיותו כמשפטן, השיב: האוטודידקטיקה.

במלחמת העולם השנייה נמלט עם רעייתו מרומניה לברית המועצות, ובכך החל פרק חיים של תלאות, סבל, והרפתקאות העולים על אלה שהדמיון יכול להעלותם.

בברית המועצות לא שירת בצבא, בהיותו יליד "ארץ אויב". זמן מה למד במדרשה שבקשינב לימודי מתמטיקה ופיסיקה, כי עלידי כך זכה במילגה שממנה יכול היה להתפרנס. משהורחבה מלחמת העולם גם כנגד ברית המועצות נדדה המשפחה לתוככי ברית המועצות, מזרחה, דרך הקווקז, טשקנט, ועד לכפר מולוטובאבד שברפובליקה הקירגיזית. בנדודים האלה עברה המשפחה תלאות קשות בחיפוש אחר מקורות לקיום. מצוקתם היתה כה קשה שנאלצו למכור מנות מדמם כדי לקנות בכסף שקיבלו מעט מזון. בתקופה זו עבד פלר כחוצב, כסנדלר, כטרקטוריסט, עד שהצליח למצוא בכפר מולוטובאבד עבודה כמורה למתמטיקה ופיסיקה. אשתו השיגה משרה כמורה לצרפתית. המשכורת של שניהם הספיקה באותה עת כדי קניית שלושה קילוגרמים של קמח לחודש, וכך התקיימו עד שנת 1944. עבודת ההוראה הביאה לפלר סיפוק, ועם הזמן מונה כמנהל הפדגוגי של בית-הספר.

בשנת 1944 החלה המשפחה לעשות את דרכה בחזרה מערבה. התלאות וההרפתקאות שבדרך היו מרובות, עד שהגיעה המשפחה לקשינב, זמן קצר לאחר ששחררה העיר מן הצבא הגרמני. בקשינב האיר המזל פנים לפלר, והוא קיבל משרה מכובדת בפרקליטות המדינה, במחלקה הפלילית, כתובע בפני בית המשפט העליון. ואולם, געגועיו למשפחתו שברומניה גברו

עליו, הוא התפטר מתפקידו, ובשנת 1946 שב לעיר מולדתו בוטושאני. בבוטושאני עבד כעורך-דין במשרד פרטי, אך נטייתו לעבודה ציבורית לא הניחה לו לשקוט על שמריו ותוך זמן קצר התמנה ליו"ר הקהילה היהודית, וכן לסגן ראש העיר. בשנת 1948, לאחר שנתיים שעשה בבוטושאני, מונה לפרקליט בפרקליטות המחוז בבוקרשט, במעמד של שופט מחוזי. לאחר מכן מונה כעובד במחלקת החקיקה של משרד המשפטים, ובשנת 1951 כראש מחלקת החקיקה. בתפקיד זה כיהן עד לשנת 1961. במקביל מונה לפרופסור בדיני עונשין באוניברסיטת בוקרשט, תפקיד שאותו מילא בין השנים 1951 ל-1958.

בשנת 1958 גמלה בלבו של פלר ההחלטה לעזוב את רומניה ולעלות ארצה. המציאות שהתפתחה ברומניה לא היתה כזאת שהיה מוכן להשלים עמה. גרמו לכך המעורבות של ברית המועצות ברומניה והנטיות האנטי-שמיות שהלכו וגברו עם צמיחת המנהיגות המקומית, הלא-יהודית, שהחלה להחליף בהדרגה את המנהיגות הקודמת, שהיתה במידה רבה יהודית. (המשטר הקודם נוהל בידי כאלף חברי המפלגה הקומוניסטית, שמהם היו כשמונה מאות יהודים. פלר עצמו צורף למפלגה הקומוניסטית בשנת 1957).

משהביע את רצונו לעלות לישראל פוטר מכל תפקידיו, ובמשך שנה ומחצה, עד למועד עלייתו ארצה, בשנת 1963, נשאר ללא עבודה, וללא מקורות מחיה. היתה זו אחת התקופות הקשות ביותר בחייו.

כאשר עלה לארץ היה צריך לרכוש שפה חדשה, להסתגל לחברה חדשה, וללמוד שיטת משפט השונה מאוד מזו שהכיר. בצעדיו הראשונים פנה אל המוסדות המקבילים לאלה שבהם עבד ברומניה, אל מחלקת החקיקה שבמשרד המשפטים, ואל הפקולטה למשפטים שבאוניברסיטה העברית. ואולם, באותם ימים לא נהגו בעולים חדשים כפי שנוהגים בהם כיום. ממשרד המשפטים לא נוסע פרופ' פלר, והאוניברסיטה העברית אף היא היתה זהירה במיוחד בקליטתה את פרופסור פלר. האוניברסיטה איפשרה לו להכשיר את עצמו לקראת ההוראה על-ידי מענק למשך שנה (במשכורת של 600 ל"י לחודש, שהיתה אותם ימים מחצית המשכורת של מרצה בכיר ו), ובשנת 1965 החל פרופ' פלר מלמד בפקולטה למשפטים.

פרופ' פלר הצטרף לפקולטה למשפטים בהיותו בגיל 51. זהו גיל שאצל רבים מסמל את השלב של סיכום ההישגים. אצל פלר היה זה שלב של פתיחת פרק חדש בחייו. תוך זמן קצר ביותר השתלט פלר על שיטת המשפט הישראלית והיה למומחה מובהק בתחום דיני העונשין. מחקריו במשפט הישראלי עשו לו מוניטין, ומרצו הבלתי נדלה היקנה לו מעמד מרכזי בחיי הפקולטה למשפטים, ובאוניברסיטה העברית בכללה. הוא שימש דיקן הפקולטה למשפטים, יו"ר הוועדה ללימודים מתקדמים, יו"ר ועדת הקבלה של התלמידים, מורה מייעץ למערכת "משפטים", ובתפקידים רמים בוועדות כלל-אוניברסיטאיות. בשעתו, בשנת 1948, מונה פלר יו"ר צוות שעליו הוטל להכין חוק פלילי חדש עבור רומניה. בימים אלה

באה אל פלר פנייה מטעם מחלקת החקיקה שבמשרד המשפטים שיקבל על עצמו לעבד הצעה לחוק פלילי חדש, הפעם עבור מדינת ישראל. אין לך עדות טובה יותר לשורשים העמוקים שהיכה פרופ' פלר בארץ מן הדברים שכתב הוא עצמו, בשעה שניהן כדיקן הפקולטה למשפטים, לאחד המורים הצעירים שבפקולטה, שהחליט לרדת מן הארץ. ואלה היו דבריו :

"כיצד יכול אדם לקבל החלטה כזאת סתם, מפני שהאפשרות לעסוק בחוראה במסגרת מוסד אקדמי אחר נראית לו 'קורצת והולמת את צורכי עבודתו האקדמית'. לפי השקפה זו, דברים רבים, מכל הסוגים, הנמצאים אצל אחרים, יכולים להיראות קורצים ואף בני השגה ; ובכל זאת, ישנם ערכים ומעצורים מסוימים בחברה, אשר מחייבים לשמור על מסגרות ; אחרת, היא עשויה ליהרס לחלוטין מכל הבחי-נות. הרי זיקת האדם לזולתו מורכבת מאלמנטים אשר מחייבים גם התחשבות הדדית. ובסופו של דבר, מדוע האפשרות להורות באוני-ברסיטה ישראלית, ובפני תלמידי הארץ, קורצת פחות ומבטיחה פחות את צורכי העבודה האקדמית, מאשר הוראה בחוץ-לארץ ? האם נידר-נים אנו לשאת לנצח את מקל הנדודים ולשרת את האחרים ואצל האחרים, בלבד ? אין אני רשאי להטיף אידיאולוגיה לאחרים ובקשתי היא שתראה את האמור כאילו הוא נאמר לעצמי. יש לי ניסיון רב, לצערי, בעניין זה, ואינני מאחל לאחרים להתנסות באותה צורה ובאותה מידה, כפי שהתנסיתי אני."

פלר "לא ביקש להיות משהו מיוחד בבואו לישראל", כמאמר הפתיחה של שורות אלה ; הוא היה "משהו מיוחד", הן בפקולטה למשפטים שבאוניברסיטה העברית, והן בקהיליית המשפטים שבארץ, אף אם לא ביקש זאת.

ברכת הפקולטה למשפטים נתונה לו, ומקרב לב, בהגיעו לשלב של פרישה לגימלאות. בהכירנו את פרופ' פלר מאמינים אנו כי אין זה אלא שלב של פתיחת פרק חדש במסכת חייו המפוארים, רבי ההישגים.

יהושע ויסמן